

2009. M8

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

---

*Scrúdú na
hArdteistiméireachta
2009*

Gaeilge Ardleibhéal

Páipéar 2

180 MARC

**Dé Máirt
9 Meitheamh
Maidin, 9.30 go dtí 12.50**

Treoracha d'iarrthóirí ar leathanach 2

Treoracha d'iarrthóirí

Ní mór do na hiarrthóirí cúram a dhéanamh de chruinneas na teanga.
Caillfead marcanna má bhítear faillitheach ann.

FREAGAIR GACH CEIST (1, 2, 3 AGUS 4).

Nóta: I gcás Cheist 1 (Prós) agus Cheist 3 (Filíocht), tá rogha idir AN CÚRSA AINMNITHE agus AN CÚRSA ROGHNACH.

I gcás Cheist 1, mar shampla, is féidir ceist ar an bPrós Roghnach nó ar an bPrós Ainmnithe a fhreagairt; agus i gcás Cheist 3, is féidir ceist ar an bhFilíocht Ainmnithe nó ar an bhFilíocht Roghnach a fhreagairt.

Ceist 1:	PRÓS: AINMNITHE (A) nó ROGHNACH (B)
Ceist 2:	PRÓSTÉACS BREISE: Do rogha idir A, B, C nó D
Ceist 3:	FILÍOCHT: AINMNITHE (A) nó ROGHNACH (B) agus DÁNTA DUALGAIS BREISE (C)
Ceist 4:	STAIR NA GAEILGE

Ceist 1

PRÓS 40 MARC

Freagair **A** (Prós Ainmnithe) nó **B** (Prós Roghnach) anseo thíos.

A

– PRÓS AINMNITHE –

40 marc

Freagair (a) agus (b).

- (a) “Is de réir a chéile a léirítear aigne chiaptha na mná óige sa scéal *An Bhean Óg*.”
Déan plé gairid air sin. (25 mharc)

nó

“Tá bonn magúil faoi chaidreamh an tréidlia le muintir Ghleann Phádraig.”
É sin a phlé i gcás an ghearrscéil *Coileach Ghleann Phádraig*. (25 mharc)

nó

“Sa sliocht as an úrscéal *Lig Sinn i gCathú* faighimid léargas suimiúil ar shaol na tíre sna tríochaidí
ó thaobh polaitíochta agus creidimh de.” Déan plé gairid air sin. (25 mharc)

- (b) “Is sampla maith de scéal béaloidis é *An Cearrbhach Mac Cába*.”
Déan plé gairid air sin ag déanamh tagairt do **dhá** ghné den scéal. (15 mharc)

nó

“Cé go sábhálann an chleasaíocht an Cearrbhach Mac Cába ar an mbás ar feadh tamaill
is í an charthanacht a shlánaíonn ar deireadh é.” Déan plé gairid air sin. (15 mharc)

B

– PRÓS ROGHNACH –

40 marc

Freagair (a) agus (b).

- (a) Maidir le gearrscéal rognach a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa, déan plé gairid ar a éifeachtaí
a léirítear an t-athrú a thagann ar dhuine **amháin** de na príomhphearsana sa gearrscéal. (25 mharc)

Ní mór teideal an ghearrscéil sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

nó

Maidir leis an sliocht as an úrscéal rognach a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa,
déan plé gairid ar an gcaidreamh idir **beirt** de na príomhphearsana ann. (25 mharc)

Ní mór teideal an úrscéil sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

- (b) Maidir leis an scéal béaloidis rognach a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa,
scríobh nóta gairid ar **dhá** ghné den bhéaloideas sa scéal sin. (15 mharc)

Ní mór teideal an scéil bhéaloidis a scríobh síos go cruinn.

nó

Maidir leis an scéal béaloidis rognach a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa,
déan plé gairid ar an tréith is mó i bpearsantacht an phríomhcharachtair. (15 mharc)

Ní mór teideal an scéil bhéaloidis a scríobh síos go cruinn.

Ceist 2

PRÓSTÉACS BREISE 40 MARC

Freagair do rogha CEANN AMHÁIN AS **A nó B nó C nó D** ar na leathanaigh 4 (thíos) agus 5, 6, 7 (thall).

A

– GEARRSCÉALTA –

40 marc

Freagair (a) *nó* (b).

(a) SCOTHSCÉALTA

(40 marc)

- (i) “Is minic i ngearrscéalta Phádraic Uí Chonaire a leanann an tubaiste an grá aontaobhach.”

An ráiteas sin a phlé maidir le do rogha scéal **amháin** díobh seo a leanas:

Neil; M’Fhile Caol Dubh; Nóra Mharcais Bhig; Teatrarc na Gaililí.

nó

- (ii) “I ngearrscéalta Phádraic Uí Chonaire is beag duine atá saor ó bhuaire agus ó chrá.”

An ráiteas sin a phlé maidir le do rogha scéal **amháin** díobh seo a leanas:

An Bhean a Ciapadh; Beirt Bhan Misniúil; An Bhean ar Leag Dia Lámh Uirthi.

(b) CNUASACH GEARRSCÉALTA ROGHNACH

(40 marc)

- (i) “Is minic i ngearrscéalta nach mbíonn an saol mar is mian leis/léi ag an bpríomhphearsa.”

An ráiteas sin a phlé maidir le do rogha scéal **amháin** as do chnuasach roghnach.

Ní mór teideal an ghearrscéil sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

nó

- (ii) Maidir le gearrscéal ar bith as do chnuasach roghnach déan plé ar dheacracht éigin i saol na príomhphearsan ann agus ar thionchar na deacrachta sin ar a s(h)aol.

Ní mór teideal an ghearrscéil sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

Freagair (a) nó (b).

(a) MÁIRE NIC ARTÁIN

(40 marc)

- (i) “Ceann de na gnéithe is spéisiúla den úrscéal *Máire Nic Artáin* is ea an léiriú a dhéantar ann ar óige Mháire.”

An ráiteas sin a phlé.

nó

- (ii) “Tá léargas maith le fáil san úrscéal *Máire Nic Artáin* ar an eascairdeas idir Caitlicigh agus Protastúnaigh i dTuaisceart Éireann.”

An ráiteas sin a phlé.

(b) ÚRSCÉAL ROGHNACH

(40 marc)

- (i) Maidir leis an úrscéal roghnach a ndearna tú staidéar air, déan cur síos ar an gcaidreamh idir **bheirt** de na **príomhphearsana** ann.

Ní mór teideal an úrscéil sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

nó

- (ii) Maidir leis an úrscéal roghnach a ndearna tú staidéar air, déan plé ar thréimhse áirithe i saol na **príomhphearsan** agus ar na hathruithe a tharla ann.

Ní mór teideal an úrscéil sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

C

– DÍRBHEATHAISNÉISÍ –

40 marc

Freagair (a) *nó* (b) anseo.

(a) A THIG NÁ TIT ORM

(40 marc)

- (i) “Tá cur síos suimiúil ar shaol na Gaeltachta agus ar shaol na tuaithe le linn óige Mhaidhc Dainín le fáil sa leabhar *A Thig Ná Tit Orm*.”

An ráiteas sin a phlé.

nó

- (ii) “Bhí an-aird riamh ag Maidhc Dainín ar thréithe neamhghnácha na ndaoine ar bhuail sé leo agus é ar imirce ó Éirinn.”

An ráiteas sin a phlé bunaithe ar a bhfuil sa leabhar *A Thig Ná Tit Orm*.
Déan tagairt do **bheirt** ar bhuail Maidhc leo.

(b) DÍRBHEATHAISNÉIS ROGHNACH

(40 marc)

- (i) Maidir leis an dírbheathaisnéis roghnach a ndearna tú staidéar uirthi, déan cur síos ar óige an údair mar a léirítear sa saothar í.

Ní mór teideal na dírbheathaisnéise sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

nó

- (ii) Maidir leis an dírbheathaisnéis roghnach a ndearna tú staidéar uirthi, déan plé ar **dhá** ghné de phearsantacht an údair a d’athraigh/nár athraigh, le linn a s(h)aoil.

Ní mór teideal na dírbheathaisnéise sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

Freagair **(a) nó (b)** anseo.

(a) AN TRIAIL

(40 marc)

- (i) “Na fir is cúis le cuid mhór de thrioblóidí an tsaoil sa dráma *An Triail*.”

An ráiteas sin a phlé maidir le **beirt** de na fir sa dráma *An Triail*.

nó

- (ii) “Tugtar léiriú maith sa dráma seo *An Triail* ar chás na máthar aonair in Éirinn sna seascaidí.”

An ráiteas sin a phlé.

(b) DRÁMA ROGHNACH

(40 marc)

- (i) Maidir leis an dráma roghnach a ndearna tú staidéar air, déan plé ar an tionchar a bhí ag **beirt** de na **mórphearsana** ar imeachtaí an dráma sin.

Ní mór teideal an dráma sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

nó

- (ii) “Cás an duine agus na deacrachtaí a bhíonn roimhe is ábhar don dráma maith.”

É sin a phlé maidir le duine **amháin** de na **príomhphearsana** sa dráma roghnach a ndearna tú staidéar air.

Ní mór teideal an dráma sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go cruinn.

Ceist 3

FILÍOCHT 70 MARC

Freagair **A** (Filíocht Ainmnithe) ar na leathanaigh 8, 9 agus 10 **nó B** (Filíocht Roghnach) ar leathanach 11 agus freagair **C** (Dánta Dualgais Breise) ar na leathanaigh 12 agus 13.

A

– FILÍOCHT AINMNITHE –

35 mharc

Freagair **(a)** atá thíos **agus (b)** atá thall ar leathanach 10.

- (a)** (i) “Athrú ar shaol an fhile agus ar shaol na tíre is téama don dán *Bímse Buan ar Buairt Gach Ló* (thíos).”
Déan plé gairid ar an ráiteas sin. (12 mharc)
- (ii) Scríobh nóta gairid faoi mheadaracht an dáin mar a léirítear sa chéad véarsa é. (8 marc)

Bímse Buan ar Buairt Gach Ló

Bímse buan ar buairt gach ló,
ag caoi go cruu ’s ag tuar na ndeor,
mar scaoileadh uainn an buachaill beo
’s ná ríomhthar tuairisc uaidh, mo bhrón!

CURFÁ

Is é mo laoch, mo ghille mear,
is é mo Shaesar, gille mear;
ní bhfuairéas féin aon tsuan ar séan
ó chuaigh i gcéin mo ghille mear.

Ní haoibhinn cuach ba suairc ar neoin,
táid fíorchoin uaisle ar uatha spóirt,
táid saoithe ’s suadha i mbuairt ’s i mbrón
ó scaoileadh uainn an buachaill beo.

Níor éirigh Phoebus féin ar cóir,
ar chaomhchneas ré tá daolbhrat bróin,
tá saobha ar spéir is spéirling mhór
chun sléibhe i gcéin mar d’éala’ an leon.

Níl séis go suairc ar chruachruit cheoil,
tá an éigse i ngruaim gan uaim ’na mbeol,
táid béithe buan ar buairt gach ló
ó théarnaigh uainn an buachaill beo.

---

nó

- (i) “An file ag caoineadh i ndiaidh a óige is téama don dán *Faoiseamh a Gheobhadsa* (thíos).”

Déan plé gairid ar an ráiteas sin.

(12 mharc)

- (ii) Déan plé gairid ar an úsáid a bhaineann an file as an athrá sa dán.

(8 marc)

Faoiseamh a Gheobhadsa

Faoiseamh a gheobhadsa
Seal beag gairid
I measc mo dhaoine
Ar oileán mara,
Ag siúl cois cladaigh
Maidin is tráthnóna
Ó Luan go Satharn
Thiar ag baile.

Faoiseamh a gheobhadsa
Seal beag gairid
I measc mo dhaoine
Ó chrá chroí,
Ó bhuairt aigne,
Ó uaigneas dhuaire,
Ó chaint ghontach,
Thiar ag baile.

- (b) Maidir leis an dán *Gealt?* (thíos), déan trácht **gairid** ar éifeacht na húsáide a bhaineann an file, dar leat, as do rogha **dhá cheann** díobh seo a leanas:

teideal an dáin; codarsnacht; athrá; drámatacht.

(15 mharc)

nó

Maidir leis an dán *Gealt?* (thíos), cad é príomhthéama an dáin, dar leat, agus léirigh mar a d'fhorbair an file an téama sin.

(15 mharc)

GEALT?

Léim gealt in airde ar bhus a sé déag inné
agus pitseámaí air – stríocaí liath is dearg orthu!
Shuigh sé síos in aice le fear a raibh babhlaer agus *briefcase* air!
Rug an créatúr greim an duine bháite ar a *bhriefcase*!
Trí shuíochán síos uaidh chrosáil bean a cosa!
Rug máthair greim an duine bháite ar a páiste!
D'fhéach an páiste ar an ngealt!
Rinne an ghealt meangadh mór mantach gáire!
Labhair an tiománaí le fear an *depot*!
Labhair fear an *depot* le lucht 999!
Fuair sé lucht dóiteáin ar dtús is d'fhiafraigh siadsan de
an raibh an ghealt i mbaol nó tré thine nó in airde ar
chrann – Ní raibh!
Bhris an fear dóiteáin an líne!
Ghlan an tiománaí sruth allais dá éadan!
'A Chríost,' a scread sé – de chogar ar eagla go gcloisfeadh
gealt na bpitseámaí é – 'Cuir fios ar na *bloody* Gardaí!'

Tháinig na Gardaí is ghlanadar an bóthar amuigh i Ráth Fearnáin!
Tháinig an t-arm is luíodar taobh thiar dá leoraithe,
meaisínghunnaí crochta!
Tháinig na dochtúirí lena gcuid steallairí is le veist cheangail
...Tháinig an bus!
Bhí fear an *bhriefcase* báite ina chuid allais féin!
Bhí bríste an tiománaí fliuch!
Bhí bean na gcos crosáilte fós coschrosáilte!
Bhí rúnaí a bhí le bheith in oifig mhór i Sráid Chamden
leathuair a' chloig ó shin anois i Ráth Fearnáin!
Bhí an páiste ag stánadh ar an ngealt!
Bhí an ghealt ag súgradh le cnaipí a phitseámaí
– é fós ag gáire go mantach!
...Stad an bus!
...D'ardaigh an ghealt a cheann!
D'aithin sé dochtúir! D'aithin an veist cheangail!
Is é fós ag gáire léim sé suas is rith amach an doras
Isteach i lámha an dochtúra! Isteach sa veist a bhí gan lámha!

Istigh sa bhus phléasc osna faoisimh!
Níor labhair ach an páiste –
'A Mhamáí, cén fáth nach ligfeá domsa mo phitseámaí
a chaitheamh ar an mbus?'

B

– FILÍOCHT ROGHNACH –

35 mharc

Freagair (a) agus (b) anseo.

- (a) (i) Maidir le dán ón **seantraidisiún** a chum **fear**, agus a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa, déan plé ar príomhthéama an dáin agus ar an gcaoi a léirítear é. (12 mharc)

- (ii) Luaigh an íomhá is mó a chuaigh i bhfeidhm ort sa dán agus mínigh do rogha. (8 marc)

Ní mór teideal an dáin, mar aon le hainm an fhile, a scríobh síos go cruinn.

nó

- (i) “Is fearr a léirítear na codarsnachtaí **ná** na cosúlachtaí sa dán seo.”

É sin a phlé maidir le dán **nua-aimseartha** a chum **bean**, agus a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa. (12 mharc)

- (ii) Déan plé gairid ar an gcaoi a ndeachaigh an dán seo i bhfeidhm ort féin. (8 marc)

Ní mór teideal an dáin, mar aon le hainm an fhile, a scríobh síos go cruinn.

- (b) Maidir le dán **nua-aimseartha** a chum **bean**, agus a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa, **agus nár úsáid tú i gcuid (a) thuas**, déan plé gairid ar an gcaoi a léirítear na príomh-mhothúcháin ann. (15 mharc)

Ní mór teideal an dáin, mar aon le hainm an fhile, a scríobh síos go cruinn.

nó

Maidir le dán **nua-aimseartha** a chum **fear** agus a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa, **agus nár úsáid tú i gcuid (a) thuas**, déan cur síos gairid ar íomhá **amháin** a thaitin leat **agus** ar laige **nó** ar bhua **amháin** a bhain leis an dán. (15 mharc)

Ní mór teideal an dáin, mar aon le hainm an fhile, a scríobh síos go cruinn.

Ceist 3 ar leanúint

Freagair C (Dánta Dualgais Breise) ar na leathanaigh 12 agus 13.

C

– DÁNTA DUALGAIS BREISE – 35 mharc

Freagair (a) nó (b) anseo thíos.

(a) Freagair (i), (ii) agus (iii) thíos.

(i) “Sa dán *An Mháthair* (thíos) is cumasach an léiriú a fhaighimid ar dhearcadh na máthar uirthi féin agus ar a clann mhac.”

An ráiteas sin a phlé. (20 marc)

(ii) A bhfuil i gceist leis na línte seo a mhíniú:

Nach bhfeiceann tú an triúr?
Gile na finne, na duibhe, na doinne –
mo thriúr mac, mo thriúr Oscar?

(6 mharc)

(iii) Ar thaitin an dán seo leat? Luaigh na fáthanna.

(9 marc)

An Mháthair

Ní fíor go bhfeiceann tú os do chomhair
seanbhean liath sheargaithe,
gan luas géag
ná mire meanman,
titithe i bhfeoil.
Bhí mé óg, ach tá mé níos óige –
álainn, tá mé anois níos áille fós.
Nach bhfeiceann tú an triúr?
Gile na finne, na duibhe, na doinne –
mo thriúr mac, mo thriúr Oscar?
Féach an mhaorgacht i mo shúil,
An uaisleacht 'mo ghnúis,
An óige,
An áille,
an luas,
an neart,
chuile bhua faoi thrí.

Is triúr fear mé,
is triúr fear óg mé
lúth, láidir, cumasach,
agus fós,
is triúr maighdean mé
i ngrá le triúr ógfhear –
maighdeanacha meidhreacha, meangacha,
snadhmaidhe i scáilí deoracha úra
aisteacha na coille –
an eala, an fiach dubh, an smólach
ag coraíocht i mo cheann.
Nach bhfeiceann tú na hógfhir
agus na maighdeanacha
agus iad ag caint, ag gáirí
agus ag gabháil fhoinn,
i ngreim láimhe ina chéile
ag dul síos an bóithrín
fada fada síoraí
agus an t-ór ag spréacharnaíl
ar gach taobh díobh?

nó

(b) Freagair (i), (ii) *agus* (iii) thíos

(i) “Do raid tríthi fuinneamh na míorúilte.”
Déan cur síos gairid ar an míorúilt a tharla i saol an fhile agus mar a cheanglaítear an mhíorúilt sin le téama an dúlra sa dán *Dá mb’fhéidir arís dár gcumann* (thíos). (20 marc)

(ii) A bhfuil i gceist leis na línte seo a mhíniú:

D’imigh na cianta thart gan siolla aisti,
Gan deoir. Seasc, feochta, cruaithe di.
Díthreabhach ina díseart, ina neamhní. (6 mharc)

(iii) Déan trácht ar chodarsnacht **amháin** nó ar íomhá **amháin** sa dán seo a chuaigh i bhfeidhm ort. (9 marc)

Dá mb’fhéidir arís dár gcumann

Á, an t-uaigneas, an folús –
nach bhféicfidh sí choíche é,
eisean, go mba croílár saoil di.

D’imigh na cianta thart gan siolla aisti,
gan deoir. Seasc, feochta, cruaithe di.
Díthreabhach ina díseart, ina neamhní.

Ansin lá de na laethanta i dtitim na bliana,
í dólásach ag sraoilleadh trín ngleann,
nuair, mar thintreach, b’fhacthas di
aiséirí an fhómhair, pléascadh an athfháis,
faoi mar a rathaigh arís baslóga an earraigh
amhail is dá mba úrbhreith dóibh,

is do raid tríthi fuinneamh
na míorúilte nó gur ísligh sí
ar thulach caonaigh
mar ar scaoileadh líonrith a foinse
is mar ar chaoin go fras
ualach a seisce.

Ar filleadh di dá botháinín seomra
chrom ar scríobh litreach
don bhfear faoin bhfód is dúirt
‘Á a stóirín go deo,
dá mb’fhéidir arís dár gcumann...’

is lean léi uaidh sin
ag scríobh, ag scríobh scéil chasta
an ghrá nó gur líonadh folús
is gur thaobhaigh sí arís chomhdhaoine.

Ceist 4

STAIR NA GAEILGE 30 MARC

Scríobh gearrchuntas ar DHÁ CHEANN díobh seo a leanas.

I gcás **(a)**, **(b)** agus **(c)** is pointí gearra eolais atá á lorg.

I gcás **(d)**, **(e)** agus **(f)** tá pointí níos faide á lorg.

(a) Do rogha **beirt** díobh seo a leanas:

Liam Ó Flaithearta
Máiréad Ní Ghráda
Piaras Feirtéar
Máirtín Ó Direáin
Caitlín Maude
Séamas Ó Grianna (Máire)
Eithne Strong
Áine Ní Ghlinn

[Is leor **trí** phointe eolais i ngach cás.]

(b) Do rogha **dhá** cheann díobh seo a leanas:

Annála na gCeithre Máistrí
Foras Feasa ar Éirinn
Na hAislingí Polaitiúla
An Dinnseanchas

[Is leor **trí** phointe eolais i ngach cás.]

(c) Do rogha **dhá** cheann díobh seo a leanas:

Foras na Gaeilge; Údarás na Gaeltachta; Oireachtas na Gaeilge; Conradh na Gaeilge.

[Is leor **trí** phointe eolais i ngach cás.]

(d) Tionchar na dTeangacha Iasachta ar an nGaeilge.

[Is leor **trí** mhórpoinnte eolais.]

(e) An Rúraíocht.

[Is leor **trí** mhórpoinnte eolais.]

(f) Filíocht na mBard.

[Is leor **trí** mhórpoinnte eolais.]

Leathanach Bán

Leathanach Bán